

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО

Кафедра філософії та економіки

ЗАТВЕРДЖУЮ

Першого проректора з науково-
педагогічної роботи
доц. Солонинко І.І.

“ ” _____ 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

“ФІЛОСОФІЯ ”

ДЛЯ СТУДЕНТІВ І КУРСУ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
галузь знань 22 “Охорона здоров'я”
спеціальність 222 “Медицина”
ОК - 3

Затверджено на методичній
наradі кафедри філософії та
економіки „ 27 ” червня
2023 року, протокол № 6
Завідувач кафедри

проф. І.З. Держко

Затверджено на засіданні циклової
методичної комісії
„ 28 ” червня 2023 року
протокол № 6
Голова методичної комісії

проф. І.З. Держко

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: д. філос.н., проф. Держко Ігор Зеновійович
к. екон.н., доц. Мисловська Ірина Сергіївна
ст. викл. Процюк Ростислав Ростиславович

ВСТУП

Опис навчальної дисципліни (анотація) Курс «Філософія» слугує теоретичним фундаментом циклу соціально-гуманітарних дисциплін та забезпечує інтеграцію гуманітарного та природничого знання завдяки висвітленню світоглядних та загальнонаукових проблем у їх історичному розвитку та в сучасності.

На цей навчальний рік (2023 - 2024 н. р.) робоча програма передбачає наступну структуру:

Структура навчальної дисципліни	Кількість годин			Рік навчання, семестр	Види контролю	
	Всього	Аудиторних				
		Лекцій	Практичних			СРС
Філософія змістових модулів 2	4 кредити/ (120 год.)	16	32	72	1 курс, (I,II) семестр)	Залік

Предметом вивчення навчальної дисципліни є система поглядів на світ в цілому і місце в ньому людини, її здібності пізнавати світ і впливати на нього.

Міждисциплінарні зв'язки: «Філософія» пов'язана з історією, соціологією, культурологією, політологією, економічною теорією, соціальною психологією, комплексом медичних наук тощо.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Метою** викладання навчальної дисципліни «Філософія» є формування теоретичних засад духовної культури особистості, які відповідають сучасним викликам та запитам, що постають у медичній практиці.

Мета вивчення змістових модулів 1 «Історичний розвиток предмету філософії» і 2 «Теоретичні та практичні проблеми філософії» – на основі інтегрованого розуміння логіки соціокультурного розвитку людства сформувати у студентів відповідні компетенції та навички для застосування філософського знання у медичній практиці.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Філософія» студентами є:

здобути:

- інтегральне розуміння логіки соціокультурного розвитку людства;

знати:

- основні філософські категорії та поняття, витоки та специфіку історичного розвитку філософії;

- основні філософські підходи до розв'язання фундаментальних філософських проблем;

ВМІТИ:

- логічно та творчо мислити задля ефективного розв'язання проблем власного особистісного розвитку та власної медичної практики;
- критично аналізувати сучасні соціокультурні проблеми на основі засвоєного філософського знання;
- обирати належні цінності та керуватися ними у власній медичній практиці;
- користуватися критеріями істини у медичній практиці;
- інтерпретувати історико-методологічні принципи філософського пізнання природи і суспільства та їх взаємодії;
- застосовувати загальнонаукові та конкретно наукові методи пізнання та практичної діяльності;
- застосовувати філософські знання для розуміння культурних традицій та їх впливу на розвиток різних галузей медицини.
- трактувати пацієнта як особистість, передусім з її духовними цінностями і потребами, ґрунтувати медичну практику на моральних засадах, зорієнтованих на пошану гідності людини як особистості та її розвитку в духовній, душевній та тілесній інтегральності.

1.3 Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна (взаємозв'язок з нормативним змістом підготовки здобувачів вищої освіти, сформульованим у термінах результатів навчання у Стандарті). Згідно з вимогами стандарту дисципліна забезпечує набуття студентами компетентностей.

Інтегральна компетентність (ІК):

Здатність розв'язувати складні задачі, у тому числі дослідницького та інноваційного характеру сфері медицини. Здатність продовжувати навчання з високим ступенем автономії.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 2. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 4. Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності.

ЗК 5. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК 6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК 7. Здатність працювати в команді.

ЗК 8. Здатність до міжособистісної взаємодії.

- ЗК 11. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК 12. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.
- ЗК 13. Усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем.
- ЗК 14. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
- ЗК 15. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Фахові компетентності спеціальності (ФК).

- ФК 1. Здатність збирати медичну інформацію про пацієнта і аналізувати клінічні дані.
- ФК 2. Здатність до визначення необхідного переліку лабораторних та інструментальних досліджень та оцінки їх результатів.
- ФК 3. Здатність до встановлення попереднього та клінічного діагнозу захворювання.
- ФК 4. Здатність до визначення необхідного режиму праці та відпочинку при лікуванні та профілактиці захворювань.
- ФК 6. Здатність до визначення принципів та характеру лікування та профілактики захворювань.
- ФК 11. Здатність розв'язувати медичні проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності.
- ФК 17. Здатність до оцінювання впливу навколишнього середовища, соціально-економічних та біологічних детермінант на стан здоров'я індивідуума, сім'ї, популяції.
- ФК 18. Здатність до проведення аналізу діяльності лікаря, підрозділу, закладу охорони здоров'я, забезпечення якості медичної допомоги і підвищення ефективності використання медичних ресурсів.
- ФК 21. Зрозуміло і неоднозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з проблем охорони здоров'я та дотичних питань до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

ФК 22. Здатність управляти робочими процесами у сфері охорони здоров'я, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів.

ФК 23. Здатність розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері охорони здоров'я.

ФК 24. Дотримання етичних принципів при роботі з пацієнтами, лабораторними тваринами.

ФК 25. Дотримання професійної та академічної доброчесності, нести відповідальність за достовірність отриманих наукових результатів.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН 1. Мати ґрунтовні знання із структури професійної діяльності. Вміти здійснювати професійну діяльність, що потребує оновлення та інтеграції знань. Нести відповідальність за професійний розвиток, здатність до подальшого професійного навчання з високим рівнем автономності.

ПРН 3. Спеціалізовані концептуальні знання, що включають наукові здобутки у сфері охорони здоров'я і є основою для проведення досліджень, критичне осмислення проблем у сфері медицини та дотичних до неї міждисциплінарних проблем.

ПРН 4. Виділяти та ідентифікувати провідні клінічні симптоми та синдроми (за списком 1); за стандартними методиками, використовуючи дані анамнезу хворого, обстеження хворого, знання про людину, її органи та системи, встановлювати попередній діагноз захворювання (за списком 2).

ПРН 6. Встановлювати остаточний клінічний діагноз шляхом прийняття обґрунтованого рішення та аналізу отриманих суб'єктивних і об'єктивних даних клінічного та додаткового обстеження, проводити диференційну діагностику, дотримуватись відповідних етичних і юридичних норм, працювати під контролем лікаря- керівника в умовах закладу охорони здоров'я (за списком 2).

ПРН 8. Визначати головний клінічний синдром або встановлювати, чим обумовлена тяжкість стану потерпілого/постраждалого (за списком 3) шляхом прийняття обґрунтованого рішення та оцінки стану людини за будь-яких обставин (в умовах закладу охорони здоров'я та за його межами у т.ч. в умовах надзвичайної ситуації та бойових дій, в польових умовах, в умовах нестачі інформації та обмеженого часу).

ПРН 9. Визначати характер та принципи лікування хворих (консервативне, оперативне) із захворюваннями за списком 2, враховуючи вік та стать пацієнта, в умовах закладу охорони здоров'я та його межами, у т. ч. та на етапах медичної евакуації у польових умовах, на підставі попередньо встановленого

клінічного діагнозу, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами; у разі потреби розширення стандартної схеми вміти обґрунтувати персоніфіковані рекомендації під контролем лікаря-керівника в умовах лікувальної установи.

ПРН 10. Визначати необхідний режим праці, відпочинку та харчування пацієнта на підставі попереднього та/чи клінічного діагнозу, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартами .

ПРН 21. Знаходити необхідну інформацію у професійній літературі та базах даних інших джерелах, аналізувати, оцінювати та адекватно застосовувати цю інформацію.

ПРН 25. Зрозуміло і однозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з проблем охорони здоров'я та дотичних питань до фахівців і нефахівців.

ПРН 28. Приймати ефективні рішення з проблем охорони здоров'я, оцінювати потрібні ресурси, враховувати соціальні, економічні та етичні наслідки.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин - 4 кредити ЄКТС.

Змістовий модуль 1. Історичний розвиток предмету філософії

Тема 1. Філософія і світогляд. Філософія і наука

Місце філософії в самопізнанні людини. Філософія і світогляд. Світогляд як духовно-практичний спосіб освоєння світу. Світогляд як форма самовизначення людини. Структура світогляду. Історичні типи світогляду: міфологічний, релігійний, науковий і філософський. Філософія як теоретична форма світогляду.

Предмет філософії. Специфіка філософського освоєння дійсності. Основні теми філософствування: людина і світ, мислення і буття, духовне і тілесне. Структура філософського знання (метафізика, онтологія, гносеологія, етика, естетика).

Філософія в системі духовної культури. Філософія і медицина. Основні функції філософії. Соціальна спрямованість філософського знання. Духовно-творча природа філософії.

Тема 2. Історичний розвиток філософії: Античність, Середні Віки та Відродження

Становлення філософсько-теоретичної думки. Співвідношення філософії і мудрості. Історія філософії як напрямок філософії знання.

Давньокитайська і давньоіндійська філософія. Людина в філософії і культурі Стародавнього Сходу. Даосизм. Конфуціанство. Буддизм. Ідеї філософії Стародавнього Сходу в сучасній медичній культурі.

Антична філософія. Космоцентризм давньогрецької філософії. Досократівська філософія (Мілетська школа, Геракліт, Піфагор, Елейська школа, Атомісти). Класична давньогрецька філософія. Антропологічний поворот у філософії софістів і Сократа. Синтетичний період класичної грецької філософії: Платон та Арістотель. Специфіка філософії еллінізму (епікуреїзм, стоїцизм, скептицизм). Римська антична філософія. Неоплатонізм.

Релігійний характер філософської думки Середньовіччя. Теоцентризм. Вчення про людину. Віра і знання. Основні напрямки розвитку християнської філософії: апологетика, патристика, схоластика, містика. Реалізм і номіналізм. Філософія Томи Аквінського. Теорія двоїстої істини. Гален і схоластична медицина.

Філософія Відродження. Атропоцентричний характер філософії Відродження. Гуманізм і проблеми індивідуальності. Натурфілософія епохи Відродження. Утопізм. Реформація.

Тема 3. Філософія Модерну та сучасна західна філософія

Філософія Нового часу. Механіцизм та деїзм. Проблема методу наукового пізнання: емпіризм та раціоналізм. Філософське обґрунтування нової картини світу: Бекон, Декарт, Спіноза, Ляйбніц, Локк, Берклі. Проблеми буття, людини і суспільства у філософії Просвітництва.

Класична німецька філософія. Кант як засновник німецької класичної філософії. Кант про дуалізм світу людського буття: природний і моральний. Філософія абсолютної ідеї та діалектика Гегеля. Антропологізм Фейєрбаха.

Критичний перегляд класичної моделі світорозуміння. Програма радикального оновлення філософії: позитивізм, філософія життя, марксизм. Відкриття несвідомих поривів життя: А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, З. Фройд, А. Бергсон.

Криза цінностей західної цивілізації ХХ ст. і розвиток філософії. Проблема раціонального і ірраціонального як ключова в філософії ХХ ст. Сцієнтизм та антисцієнтизм. Особливості інформаційного суспільства (Д. Белл, А. Тофлер). Технократизм, його критика. Технократизм і медицина.

Німецький екзистенціалізм (М. Гайдеггер, К. Ясперс) . Французький екзистенціалізм (Ж.П. Сартр, А. Камю, Г. Марсель).

Еволюція релігійної філософії в ХХ ст. Філософія неотомізму. Концепція християнського еволюціонізму П.Тєяра де Шардена.

Історичні форми позитивізму. Неопозитивізм. Філософія модерну і постмодерну. Постпозитивізм та аналітична філософія. Критика цінностей західної цивілізації. Методи емансипації свідомості: феноменологія Е. Гуссерля, герменевтика Г. Гадамера.

Тема 4. Українська філософія

Філософська думка в Україні. Джерела української філософської культури. Національні особливості української філософії. Міфологічний світогляд праукраїнського етносу. Становлення християнського світогляду на Русі. Філософія Київської Русі (XI – XIV ст.)

Філософія Києво-Могилянської академії.

Розвиток “філософії серця”: Г. Сковорода, М. Гоголь, П. Юркевич.

Філософія Кирило-Мефодіївського братства. Проблема національної ідентичності та українська національна ідея у поглядах І. Франка, В. Липинського, Д. Донцова.

Концепція ноосфери В. Вернадського. Основні напрямки розвитку української філософії ХХ ст. Київська філософська школа. Філософія української діаспори (Д. Чижевський, І. Рудницький, І. Мірчук та інші).

Змістовий модуль 2. Теоретичні та практичні проблеми філософії

Тема 1. Філософія свідомості. Філософська антропологія

Свідомість в структурі людської життєдіяльності. Свідомість, мова і мовлення. Структура свідомості. Свідомість і самосвідомість. Основні функції свідомості. Проблема природи свідомості та співвідношення мозку і свідомості: фізикалізм та дуалізм. Свідомість крізь призму психоаналітичної теорії З. Фрейда.

Феномен несвідомого, його природа та функції. Місце несвідомого в духовному світі і бутті людини. Колективне несвідоме у теорії К. Юнга.

Проблеми людського буття у філософії. Сутність та існування людини в історії філософії. Проблема походження людини. Природні, соціальні та духовні виміри людського буття. Індивід, особа та особистість як специфічні рівні існування людини.

Свобода і відповідальність як фундаментальні атрибути людського існування. Філософська проблема взаємовідношення душі і тіла людини: дуалізм та внутрішні суперечності природи людини крізь призму філософських концепцій різних епох. Філософська антропологія ХХ ст.: концепції Е. Кассіра, Г. Плеснера, А. Гелена та М. Шелера.

Конструктивне та деструктивне в природі людини. Проблема тілесності. Духовне і тілесне, психічне і соматичне у західній і східній медичних парадигмах. Проблема сенсу життя і самореалізації людини. Життя і смерть в

духовному досвіді людства. Проблеми гуманізму і його історичні типи: античний, ренесансний, сучасний. Гуманізм і медицина.

Тема 2. Онтологія: філософське вчення про буття. Гносеологія: проблема пізнання та істини. Феномен науки

Поняття метафізики та онтології. Історичний розвиток філософських інтерпретацій буття та небуття. Класична і неklasична онтологія. Основні онтологічні концепції: матеріалізм, ідеалізм, монізм, дуалізм, плюралізм. Форми та рівні буття. Буття людини, природи, суспільства. Проблема субстанції як першооснови всіх форм буття.

Некласичні онтологічні концепції Н. Гартмана та М. Гайдеггера.

Історичний розвиток філософських тлумачень матерії. Єдність матерії і руху. Типи та моделі руху. Простір і час як атрибути матерії. Фізичний, біологічний, соціальний, психологічний простір і час. Філософські та наукові трактування простору і часу.

Тема 3. Гносеологія : проблеми пізнання та істини. Феномен науки.

Пізнання як форма духовного освоєння дійсності та самореалізації людини. Гносеологія та епістемологія. Предмет теорії пізнання, її основні принципи. Структура пізнавального процесу: об'єкт, суб'єкт, предмет, засіб, результат, методи пізнання.

Чуттєве і раціональне, емпіричне і теоретичне пізнання. Медичний діагноз як єдність чуттєвого і раціонального в пізнанні.

Проблема пізнаваності світу: гносеологічний оптимізм, агностицизм, скептицизм. Істина як процес (об'єктивна і суб'єктивна, абсолютна і відносна істина). Істинність і хибність. Істина і вірогідність. Істина і правда. Критерії істини. Основні концепції істини: кореспондентська, когерентна, прагматична, конвенціональна. Відповідальність за помилку в медицині.

Специфіка і логіка наукового пізнання та його етапи (проблема, факт, гіпотеза, концепція, теорія, ідея як форми наукового знання). Наука і позанаукові форми пізнання (буденне, релігійне, художнє). Емпіричний і теоретичний рівні наукового пізнання. Специфіка клінічного мислення.

Проблема розвитку науки: епістемологічний еволюціонізм, епістемологічний анархізм, теорія наукових революцій. Наука як соціокультурний феномен та соціальний інститут. Етос науки.

Тема 3. Соціальна філософія, феномен культури та філософія історії

Соціальна філософія в системі філософського знання. Специфіка і об'єкт соціального пізнання. Основні підходи до розуміння суспільства. Суспільство як система соціальних відносин. Типологія соціальних відносин. Система регуляції соціальних відносин.

Особливості історичних типів суспільства: аграрного, індустріального, постіндустріального. Концепція «відкритого суспільства» К. Поппера. Теорія соціальної стратифікації і соціальної мобільності (П. Сорокін, Т Парсонс).

Етносоціальні процеси в системі суспільних відносин. Історичні форми спільностей людей (рід, плем'я, народність, нація). Взаємозв'язок національного та загальнолюдського в сучасному світі.

Культура як об'єкт філософського аналізу. Культура як спосіб людського буття. Символічна природа культури. Діалогічний характер культури. Типологія культури. Етнічна, національна, світова культура. Елітарна, масова культура і субкультура. Проблема консюмеризму та масової культури (Х. Ортега-і-Гассет, Т. Адорно, М. Горкгаймер). Національне і загальнолюдське в культурі. Українська національна культура в контексті світової культури, проблема її розвитку. Проблеми і перспективи сучасної цивілізації.

Функції культури в розвитку суспільства. Культура як спосіб самовизначення і розвитку особи. Проблема гуманізації і гуманітаризації медичної культури в її історичному розвитку.

Культура і цивілізація. Східна і західна модель культури і їх взаємовпливи. Плюралізм сучасних культур і цивілізацій. Циклічна концепція О. Шпенглера.

Історія як предмет філософського дослідження. Суб'єкти історичного процесу. Рушійні сили історичного процесу. Формаційне і цивілізаційне тлумачення історичного процесу. Проблема спрямованості і сенсу історії Концепція прогресивного і регресивного руху історії. Концепція «Осьового часу» К. Яспера. Ідея кінця історії. Постісторичний стан суспільства.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма											
	усьог о	у тому числі					с. р.					
		л	Прак тич.	-	-							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Історичний розвиток предмету філософії												
Тема 1. Філософія і світогляд, Філософія і наука.	8	2	2			4						
Тема 2. Історичний розвиток філософії: Античність, Середні віки та Відродження.	20	2	6			12						
Тема 3. Філософія Модерну та сучасна західна філософія.	20	2	6			12						
Тема 4. Українська філософія.	10	2	2			6						
Разом за змістовим модулем 1	58	8	16			34						
Змістовий модуль 2. Теоретичні та практичні проблеми філософії												
Тема 1. Онтологія: філософське вчення про буття.	10	2	2			6						
Тема 2. Філософія свідомості. Філософська антропологія.	18	2	4			12						
Тема 3. Гнесологія: проблема пізнання та істини. Феномен науки.	14	2	4			8						
Тема 4. Соціальна філософія, феномен культури та філософія історії.	20	2	6			12						
Разом за змістовим модулем 2	62	8	16			38						
Усього годин	120	16	32			72						

4. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Філософія і світогляд. Філософія і наука	2
2	Історичний розвиток філософії: Античність, Середні Віки та Відродження	2
3	Філософія Модерну та сучасна західна філософія	2
4	Українська філософія	2
5	Онтологія: філософське вчення про буття.	2
6	Філософія свідомості. Філософська антропологія	2
7	Гносеологія: проблема пізнання та істини. Феномен науки	2
8	Соціальна філософія. Феномен культури та філософія історії	2
	Разом	16

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Філософія і світогляд. Філософія і наука	2
2	Філософія Давнього Сходу	2
3	Антична філософія	2
4	Філософія Середніх Віків та Відродження	2
5	Філософія Нового часу і доби Просвітництва	2
6	Класична німецька філософія	2
7	Сучасна західна філософія	2
8	Українська філософія	2
9	Філософське вчення про буття	2
10	Філософія свідомості	2
11	Філософська антропологія	2
12	Пізнання як філософська проблема	2
13	Наукове пізнання	2
14	Соціальна філософія	2
15	Філософія культури	2
16	Філософія історії	2
	Разом	32

План практичних занять змістових модулів 1 «Історичний розвиток предмету філософії» і 2 «Теоретичні та практичні проблеми філософії»

Тема 1. Філософія і світогляд. Філософія і наука

1. Філософія і світогляд. Історичні типи світогляду: міфологічний, релігійний, філософський та науковий.
2. Структура філософського знання. Функції філософії.
3. Філософія та наука.
4. Філософські та наукові методи. Їх класифікація та характеристика.

Тема 2. Філософія Давнього Сходу

1. Східна та західна філософські парадигми.
2. Філософія Давнього Китаю: даосизм і конфуціанство.
3. Філософія Давньої Індії: засадничі світоглядні настанови, періоди, школи. Буддизм.

Тема 3. Антична філософія

1. Специфіка грецької філософії та грецького культурного середовища.
2. Проблема архе у філософії досократиків.
3. Антропологічний поворот у грецькій філософії: софісти і Сократ.
4. Синтетичний етап класичного періоду грецької філософії: порівняння онтологічних, гносеологічних та етико-політичних концепцій Платона і Арістотеля.
5. Період Еллінізму: світоглядні орієнтири та основні школи (кініки, скептики, епікурейці, стоїки, неоплатоніки).

Тема 4: Філософія Середньовіччя та Відродження

1. Особливості християнського світогляду та його роль у середньовічній філософії. Головні етапи та проблематика середньовічної філософії.
2. Філософія Аврелія Августина.
3. Схоластика: а) проблема віри і розуму; б) раціональні докази існування Бога; в) проблема універсалій.
4. Філософія Відродження:
 - а) антропоцентричний гуманізм;
 - б) утопізм;
 - в) нове природознавство.

Тема 5: Філософія Нового часу і доби Просвітництва

1. Особливості філософії Нового часу.
2. Два методи наукового пізнання: емпіризм у філософії Френсіса Бекона та раціоналізм у філософії Рене Декарта.
3. Теорія суспільного договору: порівняння концепцій Томаса Гоббса та Джона Локка.
4. Загальна характеристика філософії Просвітництва та його представники.

Тема 6: Класична німецька філософія

1. Визначальні риси Німецької класичної філософії.
2. "Коперніканський поворот" у філософії Імануїла Канта.
3. Філософія Георга Гегеля.
4. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха

Тема 7: Сучасна західна філософія

1. Особливості некласичної філософії (XIX - XX ст).
2. Раціоналістична філософія:
 - а) позитивізм;
 - б) марксизм.
3. Ірраціоналістична філософія:
 - а) філософія Артура Шопенгауера;
 - б) філософія Фрідріха Ніцше.
4. Екзистенціалізм та персоналізм XX ст.

Тема 8: Українська філософія

1. Особливості міфологічного світогляду та національної ментальності українців. Специфіка української філософії.
2. Огляд проблематики основних етапів української філософії:
 - а) філософія Доби Київської Русі;
 - б) філософія Доби Козацької Держави. Києво-Могилянська академія;
 - в) філософія Романтизму. Кирило-Мефодіївське братство.
3. Філософія Григорія Сковороди.
4. Проблема національної ідеї та мови Олександра Потебні та Івана Франка.
5. Вчення про ноосферу Володимира Вернадського.

Тема 9: Онтологія: філософське вчення про Буття

1. Онтологія та метафізика. Основні категорії онтології (буття, субстанція, небуття, становлення). Форми буття.
2. Класична онтологічна парадигма:

- а) ідеалізм та матеріалізм;
 - б) монізм, дуалізм, плюралізм.
3. Некласична онтологічна парадигма Н. Гартмана та М. Гайдеггера.
4. Матерія:
- а) форми матерії;
 - б) простір та час: натуралістичні (субстанціалістська теорія Ньютона та теорія відносності Айнштайна) та культурологічні концепції.
 - в) рух: форми, моделі руху, розвиток.

Тема 10: Філософія свідомості.

1. Проблема природи свідомості: фізикалізм та дуалізм. Структура свідомості. Свідомість і мова. Самосвідомість.
2. Свідомість у психоаналізі Зигмунда Фрейда. Колективне несвідоме в концепції Карла Юнга. Поняття архетипів.
3. Свідомість крізь призму феноменології Едмунда Гуссерля.

Тема 11: Філософська антропологія

1. Проблема сутності людини.
2. Концепції походження людини.
3. Проблема життя і смерті в духовному досвіді людства
4. Антропологічні концепції Ернста Кассірера, Макса Шелера, Арнольда Гелена, Гельмута Плеснера.

Тема 12: Пізнання як філософська проблема

1. Гносеологія та епістемологія. Рівні та форми пізнання. Типи знання.
2. Проблема пізнаваності світу: гносеологічний оптимізм, скептицизм та агностицизм.
3. Проблема істини. Типи істини. Концепції істини.

Тема 13: Наукове пізнання

1. Рівні наукового пізнання та форми наукового знання.
2. Концепції наукового розвитку: епістемологічний еволюціонізм Стівена Тулміна, епістемологічний анархізм Пола Фейерабенда, концепція наукових революцій Томаса Куна.
3. Історичні типи наукової раціональності: класична, некласична та постнекласична наука.

Тема 14: Соціальна філософія

1. Основні філософські підходи до трактування суспільства.
2. Історичні типи суспільства: аграрне, індустріальне, постіндустріальне.
3. Структура суспільства.
4. Соціальна стратифікація: її форми і проблема нерівності.

Тема 15: Філософія культури

1. Культура та цивілізація.
2. Типологія культури.
3. Проблема масової культури. “Бунт мас” Хосе Ортеги-і-Гассета.

Тема 16: Філософія історії

1. Історія як предмет філософського дослідження:
2. Проблема мети та кінця історії.
3. Проблема законів історичного розвитку та критика історизму.
4. Проблема періодизації історії. Концепція “Осьового часу” Карла Ясперса.

Самостійна робота

Самостійна робота є важливою складовою оволодіння навчальним матеріалом курсу “Філософія” Самостійна робота може виконуватись у бібліотеці університету, комп'ютерних класах, а також в домашніх умовах. На кафедрі створено методичний кабінет-бібліотеку, де студенти мають змогу збирати матеріал і отримувати консультації для виконання самостійної роботи.

Зміст самостійної роботи з курсу “Філософія ” визначається програмою дисципліни, методичними матеріалами та завданнями, отриманими від викладача.

Самостійна робота виконується у вільний від занять час, здебільшого поза аудиторією або у методичному кабінеті-бібліотеці кафедри. Вона включає підготовку до лекцій і практичних занять. Викладачі кафедри проводять консультування студентів відповідно до затвердженого графіка.

Самостійна робота виконується відповідно до визначених завдань та сприяє поглибленому вивченню теоретичного матеріалу, формуванню вмінь використовувати знання для вирішення практичних завдань.

6. Теми самостійної роботи змістових модулів 1 «Історичний розвиток предмету філософії» і 2 «Теоретичні та практичні проблеми філософії»

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Філософія і світогляд. Філософія і наука	4
2.	Філософія Давнього Сходу	4
3.	Антична філософія	4
4.	Філософія Середніх Віків та Відродження	4
5.	Філософія Нового часу і доби Просвітництва	4
6.	Класична німецька філософія	4
7.	Сучасна західна філософія	4
8.	Українська філософія	6
9.	Філософське вчення про буття	6
10.	Філософія свідомості	6
11.	Філософська антропологія	6

12.	Пізнання як філософська проблема	4
13.	Наукове пізнання	4
14.	Соціальна філософія	4
15.	Філософія культури	4
16.	Філософія історії	4
	Разом	72

7. Завдання для самостійної роботи забезпечують поглиблене вивчення студентами тем семінарських занять. До кожної теми пропонуються такі додаткові питання для самостійного опрацювання:

Тема 1.

1. Предмет філософії в контексті історії філософії.
2. Міфологія та міфотворчість у сучасному світі.
3. Філософія і медицина.

Тема 2.

1. Східна медична парадигма.
2. Філософія йоги.
3. Концепція людини та медична практика крізь призму давньокитайської філософії.

Тема 3.

1. Правило «золотої середини», золоте правило моральності та поняття обов'язку у філософії Давнього світу.
2. Вплив філософії Платона та неоплатонізму на формування християнської філософської думки Середніх Віків.

Тема 4.

1. Концепція Аврелія Августина про Град Божий та Град Земний.
2. Порівняння середньовічного та ренесансного гуманізму.
3. Реформація. Вплив протестантської етики на розвиток капіталізму крізь призму концепції М. Вебера.

Тема 5.

1. Проблема субстанції у філософії Б. Спінози та Г. Лейбніца.
2. Вплив матеріалізму Просвітництва на формування західної медичної парадигми. Поняття «людина-машина» у філософії Жюльєна Офре де Ламетрі.

Тема 6.

1. Філософія Романтизму та проблема національної ідентичності.
2. Антропологізм філософії Л. Фейєрбаха.

Тема 7.

1. Неотомізм Ж. Марітена.
2. Персоналізм у філософії ХХ ст.
3. Філософія структуралізму.

4. Герменевтика.

Тема 8.

1. Реформаційні ідеї в Україні. Філософсько-релігійні погляди І. Вишенського.
2. Острозький культурно-освітній осередок.
3. Філософські погляди представників Кирило-Мефодіївського братства.

Тема 9.

1. Концепція руху у філософії Арістотеля.
2. Синергетика – теорія самоорганізації.

Тема 10.

1. Свідомість та мова.
2. Проблема штучного інтелекту.

Тема 11.

1. Тілесність людини і культура.
2. Цілі існування людини в концепції А. Печчеї.

Тема 12.

1. Пізнання і творчість. Концепції творчості в історії філософії.
2. Соціокультурна детермінованість процесу пізнання.

Тема 13.

1. Інтуїція в науковому пізнанні. Інтуїція в медичній практиці.
2. Наука як соціальний інститут. Етос науки.

Тема 14.

1. Становлення ідеї громадянського суспільства в історії філософії.
2. Роль цінностей у формах регуляції поведінки людини у суспільстві.

Тема 15.

1. Типи субкультур.
2. Френсіс Фукуяма про примат культури.

Тема 16:

1. Проблема рушійних сил історії.
2. Мета і сенс історії.

8. Методи навчання У процесі викладання дисципліни застосовуються різні методи навчання: усне обговорення питань теми із залученням більшої частини студентів групи; бліц-опитування; дискусії з проблемних ситуацій; реферативні виступи; тестування студентів в письмовій формі; виконання письмових завдань тощо.

9. Методи контролю .

Види контролю — поточний і підсумковий. Форма підсумкового контролю відповідно до навчального плану — залік. Поточний контроль здійснюється під час проведення навчальних занять і має на меті перевірку засвоєння навчального матеріалу. Поточний контроль здійснюється на основі

комплексного оцінювання діяльності студента, набутих ним компетентностей (знань, умінь, навичок тощо), що включає контроль вхідного рівня теоретичних знань, якість виконання практичної роботи, рівень теоретичної підготовки та результати вихідного контролю рівня знань. Оцінювання поточної успішності здійснюється на кожному практичному занятті за 4-бальною системою і заноситься в журнал обліку академічної успішності.

Форми поточного контролю : усне опитування (фронтальне, індивідуальне комбіноване); практична перевірка сформованих професійних вмінь(система творчих завдань, розв'язання проблемних ситуацій); тестовий контроль (відкриті та закриті тестові завдання).

Самостійна робота студента оцінюється на практичних заняттях і є складником підсумкової оцінки студента.

Підсумковий контроль (залік) виставляється на останньому занятті за підсумками поточної діяльності студента упродовж семестру.

Критерії оцінювання : за 4-бальною шкалою.

Сукупність знань, умінь, навичок, інших компетентностей, набутих студентом у процесі навчання з кожної теми навчальної дисципліни, орієнтовно оцінюється

за такими критеріями:

“5” - студент правильно, в повному обсязі розкрив теоретичне питання, володіє філософською термінологією і категоріально-понятійним апаратом, може самостійно мислити, аналізувати питання, ставити і розкривати філософські проблеми, пов'язує теоретичний матеріал з практичними проблемами філософії, чітко і логічно відповідає на поставлені запитання; правильно відповів на 90-100% тестів.

“4” - студент достатньо повно розкрив суть питання, володіє філософськими поняттями, але визначив не всі характерні властивості філософського процесу або явища, категорії чи проблеми, не демонструє здатність до творчого самостійного мислення у вирішенні філософських проблем і ситуацій, не вміє пов'язати теоретичний матеріал з практичними філософськими проблемами, не зовсім чітко і логічно відповідає на запитання; безпомилково відповів на 70-80% тестів;

“3” - студент лише частково розкрив зміст питання, не повністю визначи суттєві аспекти питання: риси, функції, види, форми тощо, допустив деякі помилки принципового характеру, недостатньо володіє категоріально-понятійним апаратом, не може відповісти на поставлені запитання; відповів на 50-60% тестів;

“2” (“незадовільно”) - студент не опанував навчальний матеріал теми, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутність наукового мислення, практичні навички не сформовані, відповів менше, ніж на 50% тестів.

Оцінювання дисципліни “Філософія” здійснюється з врахуванням середнього арифметичного із загальної кількості балів (за всі форми

навчальної діяльності), набраної студентом при засвоєнні навчальної дисципліни.

10. Поточний контроль, що має на меті засвоєння студентами навчального матеріалу, проводиться шляхом усного опитування, письмового тестування, ситуаційних завдань тощо. Тестовий контроль : здобувач освіти в системі MISA отримує 10 тестів з кожної теми практичного заняття, відповідає на них і отримує результат у балах (від 0 до 10) та у відсотках (від 0 до 100). Демонстрація практичної навички : здобувач освіти повинен вміти продемонструвати кожну структуру, яка є в переліку практичних навичок. Відповідь на запитання викладача : викладач опитує матеріал заняття.

10.1. Оцінювання поточної навчальної діяльності. Під час оцінювання засвоєння кожної теми за поточну навчальну діяльність студенту виставляються оцінки за 4-ри бальною (національною) шкалою. При цьому враховуються усі види робіт, передбачені програмою дисципліни.

Студент отримує оцінку з кожної теми для подальшої конвертації оцінок у бали за багатобальною (200 - бальною) шкалою. Тестовий контроль: від 5-6 правильних відповідей (50-60%) - “задовільно”, 7 - 8 правильних відповідей (70-80 %) - “добре”, 9 — 10 правильних відповідей (90-100%) - “відмінно”. Демонстрація практичної навички: студент повинен вміти продемонструвати усі структури, які є в переліку практичних навичок. Самостійна робота студентів оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті.

11. Форми підсумкового контролю успішності навчання.

Формою підсумкового контролю успішності навчання з дисципліни “Філософія” є семестровий залік. Ця форма підсумкового контролю є складовою кредитно-трансфертної системи навчання і полягає в оцінці засвоєння студентом навчального матеріалу виключно на підставі виконаних ним вищезазначених видів робіт на практичних заняттях. Семестровий залік з дисципліни “Філософія” проводиться після завершення її вивчення, до початку екзаменаційної сесії.

12. Схема нарахування та розподіл балів, які отримують студенти з дисципліни “Філософія”.

Максимальна кількість балів, яку може набрати студент за поточну навчальну діяльність при вивченні дисципліни, становить 200 балів.

Мінімальна кількість балів, яку повинен набрати студент за поточну навчальну діяльність

для зарахування дисципліни, становить 120 балів.

Розрахунок кількості балів проводиться на підставі отриманих студентом оцінок за 4-ри бальною (національною) шкалою під час вивчення дисципліни, шляхом обчислення середнього арифметичного (СА), округленого до двох знаків після коми. Отримана величина конвертується у бали за багатобальною шкалою таким чином:

$$x = \frac{CA \times 200}{5}$$

Для зручності наведено таблицю перерахунку за 200-бальною шкалою:

Перерахунок середньої оцінки за поточну діяльність у багатобальну шкалу для дисциплін, що завершуються заліком

4-бальна шкала	200-бальна шкала	4-бальна шкала	200-бальна шкала	4-бальна шкала	200-бальна шкала	4-бальна шкала	200-бальна шкала
5	200	4,45	178	3,92	157	3,37	135
4,97	199	4,42	177	3,89	156	3,35	134
4,95	198	4,4	176	3,87	155	3,32	133
4,92	197	4,37	175	3,84	154	3,3	132
4,9	196	4,35	174	3,82	153	3,27	131
4,87	195	4,32	173	3,79	152	3,25	130
4,85	194	4,3	172	3,77	151	3,22	129
4,82	193	4,27	171	3,74	150	3,2	128
4,8	192	4,24	170	3,72	149	3,17	127
4,77	191	4,22	169	3,7	148	3,15	126
4,75	190	4,19	168	3,67	147	3,12	125
4,72	189	4,17	167	3,65	146	3,1	124
4,7	188	4,14	166	3,62	145	3,07	123
4,67	187	4,12	165	3,57	143	3,02	121
4,65	186	4,09	164	3,55	142	3	120
4,62	185	4,07	163	3,52	141	Менше 3	Недостатнь
4,6	184	4,04	162	3,5	140		
4,57	183	4,02	161	3,47	139		
4,52	181	3,99	160	3,45	138		
4,5	180	3,97	159	3,42	137		
4,47	178	3,94	158	3,4	136		

13. Методичне забезпечення Для успішного оволодіння знаннями з дисципліни “Філософія” студентам пропонуються тематичні плани лекцій, практичних занять, самостійної роботи, індивідуальні завдання, методичні рекомендації по вивченню тем семінарських занять, питання тестового контролю тощо. На кафедрі є методичний кабінет-бібліотека, де студенти мають змогу збирати матеріал і отримувати консультації для виконання своїх завдань, в тому числі — самостійної роботи.

Перелік питань для поточного та підсумкового контролю знань студентів для змістових модулів 1 «Історичний розвиток предмету філософії» і

2 «Теоретичні та практичні проблеми філософії»:

1. Філософія і світогляд. Історичні типи світогляду.
2. Об’єкт, предмет, структура філософського знання. Функції філософії.
3. Філософія та наука.
4. Філософські та наукові методи. Класифікація та характеристика.
5. Східна та Західна філософські парадигми.

6. Філософія Давнього Китаю (Даосизм і Конфуціанство).
7. Філософія Давньої Індії.
8. Досократівський період античної грецької філософії.
9. Антропологічний поворот в античній філософії: софісти та Сократ.
10. Філософія Платона (онтологічні, гносеологічні та етико-політичні ідеї).
11. Філософія Арістотеля (онтологічні, гносеологічні та етико-політичні ідеї).
12. Соціокультурні зміни та світоглядні особливості Еллінізму.
13. Етична проблематика Епікуреїзму та Стоїцизму.
14. Світоглядні принципи Біблії та особливості середньовічної філософії.
15. Апологетика. Два підходи до античної спадщини (Тертуліан, Оріген).
16. Патристика. Філософія Аврелія Августина.
17. Проблема віри і розуму в середньовічній філософії.
18. Схоластика. Проблема універсалій.
19. Раціональні докази існування Бога. Філософія Томи Аквінського.
20. Особливості філософії Відродження. Специфіка антропоцентричного гуманізму.
21. Гуманістичні ідеї Франческо Петрарки та Еразма Роттердамського. "Філософія Христа".
22. Пантеїзм Миколи Кузанського та Джордано Бруно.
23. Нове природознавство. Геліоцентризм.
24. Поява утопії як наслідок світоглядних трансформацій Ренесансу. Томас Мор і Томазо Кампанелла.
25. Реформація.
26. Особливості філософії Нового часу.
27. Емпіризм Френсіса Бекона.
28. Раціоналізм. Філософія Рене Декарта.
29. Сенсуалізм Джона Локка. Критика у філософії Джорджа Берклі.
30. Теорія суспільного договору: інтерпретація Томаса Гоббса та Джона Локка.
31. Основні засади філософії Просвітництва.
32. Ідеї французьких просвітників (Вольтер, Дідро, Ламетрі, Руссо).
33. Філософія Романтизму.
34. «Коперніканський поворот» у філософії Іммануїла Канта.
35. Діалектичний метод та "Феноменологія Духу" Гегеля.
36. Особливості некласичної філософії (XIX - XX ст).
37. Позитивізм: основні принципи та періоди.
38. Марксизм.
39. Філософія Артура Шопенгауера.
40. Філософія Фрідріха Ніцше.
41. Екзистенціалізм. Праця Ж.П. Сартра "Екзистенціалізм - це гуманізм".

42. Феноменологія Едмунда Гуссерля.
43. Особливості міфологічного світогляду та національної ментальності українців.
44. Специфіка української філософії. Огляд проблематики основних етапів української філософії.
45. Філософія Григорія Сковороди.
46. Проблема національної мови та ментальності у філософії Олександра Потебні.
47. Філософські погляди Івана Франка.
48. Вчення про ноосферу Володимира Вернадського.
49. Основні категорії онтології: буття, субстанція, небуття, становлення. Форми буття.
50. Онтологія та метафізика.
51. Порівняння класичної та некласичної онтологічних парадигм.
52. Класична онтологічна парадигма: ідеалізм та матеріалізм; монізм, дуалізм, плюралізм.
53. Критична онтологія Н. Гартмана.
54. Фундаментальна онтологія М. Гайдеггера.
55. Матерія. Форми матерії. Концепції матерії в історичному розвитку філософії.
56. Рух: форми, моделі руху, розвиток.
57. Простір та час: натуралістичні та культурологічні концепції.
58. Структура свідомості. Свідомість і мова. Самосвідомість.
59. Проблема природи свідомості: фізикалізм та дуалізм.
60. Несвідоме та підсвідоме у психоаналізі З. Фрейда (Воно, Я, над-Я, сублімація).
61. Колективне несвідоме в концепції К. Юнга. Поняття архетипів.
62. Проблема свідомості крізь призму феноменології.
63. Сутність людини. Індивід, особа, особистість.
64. Концепції походження людини.
65. Антропологічна концепція Е. Кассірера.
66. Антропологія М. Шеллера.
67. Антропологічні концепції А. Гелена та Г. Плеснера.
68. Рівні та форми пізнання (чуттєвий та раціональний рівні).
69. Типи знання.
70. Класична та некласична концепції співвідношення об'єкта і суб'єкта пізнання.
71. Проблема істини. Типи істини.
72. Проблема пізнаваності світу: гносеологічний оптимізм, скептицизм

та агностицизм.

73. Кореспондентська теорія істини.
74. Прагматична теорія істини.
75. Гносеологія та епістемологія.
76. Рівні наукового пізнання та форми наукового знання.
77. Специфіка методологічних підходів природничих та гуманітарних наук (номотетичного та ідіографічного).
78. Історичні типи наукової раціональності: класична, некласична та постнекласична наука.
79. Епістемологічний еволюціонізм Тулміна.
80. Епістемологічний анархізм Фейєрабенда.
81. Теорія наукових революцій Куна.
82. Тейяр де Шарден "Феномен людини".
83. Суспільство, соціальний інститут. Концепції суспільства.
84. "Бунт мас" Хосе Ортеги-і-Гассета.
85. Культура: сутність і типологія. Основні концепції культури.
86. Поняття цивілізації. Підходи О. Шпенглера, Е. Тоффлера, І. Мірчука.
87. Історизм та його критика у філософії К. Поппера.
88. Концепція "Осьового часу" Карла Ясперса.

14. Рекомендована література

Основна (базова) для змістових модулів :

1) «Історичний розвиток предмету філософії» і 2)«Теоретичні та практичні проблеми філософії»:

1. Гнатюк Я.С. Аналітика філософії. Навчальний посібник. Київ : "Кондор", 2020 — 236 с.
2. Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Філософія. Підручник. Харків : Право, 2023 — 424 с.
3. Киричок О.Б. Філософія. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Полтава : РВВ ПДАА, 2010 — 381 с.
4. Леонід Губерський. Філософія. Базовий підручник для студентів вищих навчальних закладів. Харків: Фомо, 2018. - 622 с.
5. Павло Берко, Ігор Держко, Гнат Пітула, Михайло Небелюк та ін. Філософські проблеми медицини. Навчальний посібник. Львів: видавництво ЛНМУ, 2011. - 489 с
6. Попов М.В. "Філософія". Підручник. Київ : ВСВ "Медицина", 2011, - 344с.
7. Є.М.Причепій, А.М.Черній, Л.А. Чекаль. Філософія. Підручник (Альма-матер). Київ : "Академія", 2009, -592 с.

8. Приятельчук А.О., Губерський Л.В. Філософія. Підручник, Київ: ВАДЕКС, 2021. - 560 с.
9. Сініцина А., Татарин Я. Філософія: науково-практичні орієнтири. Навчальний посібник. Івано-Франківськ, 2009. - 484 с.

Допоміжна для змістових модулів 1 «Історичний розвиток предмету філософії» і 2 «Теоретичні та практичні проблеми філософії»:

1. Анрі Бергсон. Творча еволюція. Київ : вид-во Жуланського, 2010 — 318 с.
2. Арістотель “Метафізика” (переклад О.Панич). Київ: Темпора, 2022 -848 с.
3. Бертран Расел. “Історія Західної філософії”. Київ.: Фоліо, 2023 — 864 с.
4. Григорій Сковорода. Життя наше - це подорож. Львів : вид-во Априорі, 2023.- 272 с
5. Історіософські есе. Олег Балям. Київ : вид-во Крила, 2021. - 384 с.
6. Конфуцій. Бесіди і судження (переклад Т.Рожко). Київ :Арій, 2022. - 224 с.
7. Лао-Цзи. Дао Де Цзін. Книга про шлях та силу (переклад Лесі Дудченко). Київ: Арій, 2022. - 96 с.
8. Сенека. Моральні листи до Луцилія. Львів : Априорі, 2022. - 552 с.
9. Том Батлер -Боудон. “50 видатних творів. Філософія.” Київ.: КМ-Букс, 2022 — 496 с.

15. Інформаційні ресурси

1. [http : / www philosophy.ua](http://www.philosophy.ua).
2. [http: /.www.philsci.uliv. Kiev. ua](http://www.philsci.uliv.kiev.ua)
3. [https://osvita. ua](https://osvita.ua).
4. [https://pocketbook. ua > filosofija/](https://pocketbook.ua)
5. [http://plato.stanford. edu wikipedia.](http://plato.stanford.edu/wikipedia)

